

KÁRPÁT-MEDENCEI KÖZMŰVELŐDÉSI CIVIL SZERVEZETEK FÓRUMA

(Budakalász, 2000. június 2-4.)

Az anyaország és a határon túli régiók között a kulturális – ezen belül a közművelődési – szférában a 90-es évek társadalmi fordulata után sokcsatornás kapcsolat jött létre. Az első időszakban két, egymástól lényegében elkülönült szálon:

- az állami intézmények, közalapítványok – elsősorban anyagi – támogatása és
- a civil szervezetek – elsősorban önfinanszírozó – támogatása révén.

Ez az elkülönülés a kezdeti időszakban természetesnek volt tekinthető, ám sajnálatos módon a mai napig fennmaradt. Pedig az azóta eltelt időszak világosan megmutatta, hogy az állami intézményrendszer – jellegéből, feladataiból, felépítéséből adódóan – nem képes a felmerülő igények teljességét kezelni, nem tud elegendően rugalmas lenni: a fehér foltok száma nem csökken, hanem nő.

A határon túli civil szervezetek napi munkájukhoz a légtöbb segítséget – éppen, mert az szakmai, módszertani segítség – a magyarországi civil szervezetektől kapják.

Az anyaországi civil szervezetek viszont az egyre terebélyesedő feladatrendszert nem képesek finanszírozni a magyarországi civil szféra, a pályázati- és támogatási rendszer igen lassú fejlődése miatt.

A tapasztalatok kicserélése nemcsak a résztvevők munkáját segíti, de a civil szervezetek között épülő kapcsolatrendszer hozzájárul a kisebbségben élő magyarság önazonosság-tudatának erősödéséhez.

*

Több, mint hetven szervezet részvételével rendezte meg a Magyar Művelődési Intézet, a Magyar Kollégium, valamint a Pest Megyei Közművelődési és Információs Központ (a kissé hosszú nevű) Kárpát-medencei Kisebbségi Magyar Közművelődési Civil Szervezetek Fórumát. A Szlovákiából, Ukrajnából, Romániából és Jugoszláviából érkezett vendégek június 2-4. között tanácskoztak a Budakalászi Faluházban. (A szervezők természetesen meghívták a horvátországi, szlovéniai és ausztriai kollégákat is.)

A társadalom kulturális életének hajtásgörkérei a családok mellett nyilvánvalóan a civil szervezetek. A tanácskozás célja volt, hogy

- képet adjon a civil szféra által végzett kulturális, közművelődési munka jelentőségéről,
- módszertani, szakmai segítséget nyújtson a határon túli magyar kulturális civil szervezetek napi munkájához,
- megerősítse a hazai és a határon túli magyar civil szervezetekkel való kapcsolatokat,
- felmérje a határon túli magyarok öntevékenységen alapuló közművelődési kezdeményezéseinek és közösségi erőinek támogatására rendelkezésre álló szellemi és anyagi erőforrásokat.

A szervezők nemcsak a civil szervezeteket hívták meg, hanem a magyarországi ún. „nagy” szervezeteket is (Magyarok Világszövetsége, Illyés Közalapítvány, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának és az Oktatási Minisztériumnak a határon túli magyarokkal foglalkozó főosztályai, a Nemzeti

Kulturális Alapprogram stb.), a határon túli „enyőszervezeteket”, amelyek az anyaországból a határon túlra menő kulturális célú pénzek fölött uralkodnak, valamint a Magyarországon bejegyzett, de határon túlra dolgozó szervezeteket is. A meghívottak közül csupán a Határon Túli Magyarok Hivatala tartotta fontosnak a tanácskozáson való részvételt: dr. Szabó Tibor a HTMH elnöke közel négy órát beszélgetett a résztvevőkkel, válaszolt kérdéseikre, míg a Hivatal osztályvezetője, C. Tóth János a tanácskozás teljes ideje alatt jelen volt.

A program helyszínét a szervezők a Budakalászi Faluházat választották. A település többnemzetiségű. A magyaron kívül szerb, szlovák, cigány népesség lakja, és ezek egymással példamutató faluközösségben élnek. A községben több olyan civil szervezet, egyesület, alapítvány működik, amely a testvéralkapcsolatokat, és e kapcsolatokon túl, határon túlra nyúló szociális- és kultúraközvetítő kapcsolatokat ápol eredményesen.

Az első napon köszöntők hangzottak el, majd Romhányi András (Magyar Kollégium, Magyar Művelődési Intézet) tartott előadást „A civil szféra helye és lehetőségei a változó világban” címmel. A tanácskozáson a résztvevők a maguk választotta témákat vitatták meg. A sokszor parázs hangulatú beszélgetések mindvégig érdemiak voltak. A szervezők igyekeztek a beszélgetéseket mederben tartani, a hozzászólások hosszúságát korlátozni.

*

Az alábbiakban részleteket közlünk a megnyitó és üdvözlő beszédekből.¹

Halász Péter (Magyar Művelődési Intézet főmunkatársa):

Tisztelt tanácskozás, kedves barátaim! A konferenciának is, mint általában a könyveknek is, meg minden műnek, megvan a maguk sorsa. Ennek a konferenciának is – a szervezésének is – különösen alakult a sorsa.

Balsors és jószerencse között szerveztük meg ezt a tanácskozást. Balsors kísért minket atekintetben, hogy akárhová tettük is az időpontját, mindenkor jelentős kárpát-medencei magyar mozgalmak és szerveződések programjaiba, tanácskozásaiba ütköztünk. Az eredeti időpont a Magyarok Világszövetségének programjával találkozott. Későbbre tettük a dátumot. Ez meg a romániai önkormányzati választások időpontjára esett. Tehát kiderült, itt olyan zsúfolt az élet, hogy igazából nagyon nehéz megtalálni a megfelelő terminust.

Emiatt van az, hogy „mindössze” 74 szervezet képviselőiben vannak itt Önök. Bár lehetnének jóval többen, százan vagy talán száznál is többen. Hiszen van itt bőven olyan szervezet a Kárpát-medencében, amely eredményt tud fölmutatni, és amelynek a munkája következtében, és a munkájára alapozva itt volna a helye.

A jószerencse pedig az volt, hogy úgy találtunk egymásra mi hárman szervezők, hogy azt talán előre megfontolt és ki-

¹ A szervezők a tanácskozás teljes anyagát kötetben jelentetik meg

gondolt szándékkal sem lehetett volna ilyen jól összehozni. Mert példamutató, hogy egy országos művelődési intézmény; egy kárpát-medencei feladatot fővállaló civil szervezet – a Magyar Művelődési Intézetről és a Magyar Kollégiumról beszéltem – valamint a Pest Megyei Közművelődési és Információs Központ, mint egy ország központi megyéjének az önkormányzata és annak a művelődési intézménye együttműködjen. Ez kicsit jelképezi is azt, hogy a civil szférának mi lehet az a három lába, – szerencsés esetben három oszlopa –, amelyre megnyugtató módon a jövőben építkezhet. Önkormányzat – állam – civil szféra. Függetlenül attól, hogy mi régi munkatársak, régi barátok vagyunk, akik sok mindent szerveztünk együtt, ez a példa – azt hiszem –, jelképezi azt, hogy a civil szféra hogyan tud építkezni.

Bakos István (Bethlen Alapítvány elnöke):

Tisztelt hölgyeim és uraim! Kedves barátaim! Sokukkal találkoztam már, hiszen Romhányi András világszövetségi főtítkárságom idején két alkalommal is elhozott hozzám egy-egy kisebb társaságot. Hát, nem pontosan Önöket, de sokan Önök közül is részt vettek azokon a tájékoztatókon, amit a Világszövetségről adtunk.

Mindenek előtt szeretnék köszönetet mondani a szervezőknek, a Magyar Kollégiumnak, a Magyar Művelődési Intézetnek, a Pest Megyei Közművelődési Információs Központnak, de Budakalásznak is. Budakalász községnek, amely helyet ad ebben a szép környezetben ennek a tanácskozásnak. Köszönetet, magáért a tanácskozás megrendezéséért, és azért, hogy három napon át módot és alkalmat nyit arra Önöknek, s nekünk, hogy közösen hányjuk-vessük meg sorsunkat.

Vessünk számot azzal, hogy mit értünk el eddig, és milyen lehetőségek kínálóznak a jövőben. Hiszen a civil szervezetek és a civil szerveződések egyik legfontosabb alapja és működésének legfontosabb biztosítéka a folyamatos kapcsolatteremtés és egymás erősítése. Hiszen ebben a térségben, a volt szocialista országok területén rendkívül gyenge és esendő még a civil társadalom. Meggyőződésem, hogy a civil szervezetek, ezeknek a gyarapodása, közéleti befolyása nélkül sem Magyarországon nem hódíthat tért a polgári demokrácia, sem határon túl a magyar nemzetiségi törekvések és a kisebbségi társadalom nem létezhet, és nem működhet egészségesen, ha nem erősödnek azok a civil szerveződések, amelyeknek Önök most itt képviselőiként részt vesznek ezen a tanácskozáson.

Nem véletlen, hogy a diktatúrák, az önkényuralmi rendszerek nem túrték el a civil szervezeteket, pártokat sem, korlátozták az egyházak társadalmi szerepvállalását. Magyarországon 1948 után a szovjet kommunista önkényuralmi szisztémában – az uniformizálás és az idegen befolyás erősödése miatt – fölszámolták a civil szervezeteket.

A környező országokban még súlyosabb volt a helyzet a magyarságra nézve, hiszen a civil társadalomnak az eliminálása, megszüntetése gyakorlatilag a magyar közösségek létét veszélyeztette, fenyegette. Az egyházak korlátozása még inkább. Nem véletlen, hogy az egyházak pártfogása által, azok környékén születhetett meg újra a határon túli civil szerveződések többsége.

A civil szervezetek működésének és létének alapja az, hogy legyen megfogható célkitűzés. Lehetőleg olyan célkitűzés és program, ami bizonyos igényeket és hiányokat is pótol. Ehhez ötletadó, szervező személyek, támogatók és közreműködők kellenek. De fórum is kell! Olyan vitafórum, amelyen épülni kívánunk, s nem pusztán tudományosan értékeljük az elért

eredményeket, hanem valamit a *társolyunkban haza is akarunk vinni.*

Kriszsovenszky Lajos (Pest-megye Közgyűlésének alelnöke):

Azt hiszem, pontosan Önök előtt nem kell hangoztatni, hogy milyen jelentősége van egy ilyen szakmai konferenciának. A szakmai fórumok jelentősége annál is fontosabb a megyei önkormányzatok számára, mert – a közigazgatási reform kezdetén – keressük azokat a lehetőségeket, csomópontokat, amelyek révén elláthatjuk koordináló feladatainkat.

Föl kell vetnünk azt a kérdést, hogy az Európai Unióhoz való csatlakozás révén mit vár el tőlünk az Európai Unió. Csak halkan, de hangsúlyosan szeretném megjegyezni, hogy a magyar néptől mindig elvártak. Az elvárásoknak való megfelelés helyett én azt mondom, hogy nekünk a magyar művelődés gyökereit mindenképpen megőrizzük, és e gyökerekből táplálkozó, hagyománytisztelő és a mai kornak megfelelő közművelődési, közoktatási, kulturális és művelődési életet kell bevinnünk Európába. A magyar nép nagyon asszimilatív. Mi be tudunk fogadni más kultúrákat, de elvárjuk, hogy egyenrangúként, sajátos magyarságunknak megfelelő kultúrákkal együtt fogadjon be Európa.

Jó munkát kívánok Önöknek, hogy elvihessék a határon túli magyarságnak az egy nemzethez, az egy, közös kultúrához való tartozás élményét.

Földiák András (Magyar Művelődési Intézet igazgatója):

Nem tudjuk, milyen hallatlan érték van a kezünkben! A kezünkben itt, most, közösen a mi tulajdonunkban, hallatlan értékei vannak a magyar művelődésnek. S ez valóban nem nagyon derül ki, ha a televíziót nézzük, meg az újságot olvassuk.

Magyarországon, a határainkon belül 300 olyan néptánc-csoportunk van, ami bármilyen nemzetközi összehasonlításban vagy fesztiválon, bármikor megállja a helyét. Ebből mindössze négy a profi együttes, a többi 296 amatőr. A kórusoknál ugyanez a helyzet: kb. 200 ilyen kórusunk van.

Ezidőtájt hatalmas eseményként zajlik: a „Kultúrával a Nyugat Kapujában” című millenniumi nagy rendezvénysorozat. Senki nem hiszi el, politikus és felelős ember, maguk a meghirdetők se gondolták volna, hogy milyen sokan jelentkeztek, mennyi csodálatos műsort lehet látni. Budapesten csak az ifjúsági néptánc-verseny reggeltől estig tartott. De van olyan énekkari versenyünk, melynek lebonyolításához csak a fővárosban, csak egyetlen szakágban két napra volt szükség. Hallatlan sok érték jön a felszínre. Ennek az egész nagy-nagy rendezvénysorozatnak – ugye, biztos, mindenki tudja – jövő év (2001) augusztus 20-án lesz majd a csúcса, a gálája a Várban, amit az Intézetünk fog szervezni.

Ezekről az értékeinkről, sajnos, nem tudunk eleget, nem vagyunk rá eléggé büszkék. Annyit beszélünk manapság az európai csatlakozásról, meg, hogy haladunk Európa felé, meg, hogy fölzárkózunk, meg minden. S eközben mindig csak arra figyelünk, amiben ők fejlettebbek. Igaz, sajnos, nagyon-nagyon sok mindenben fejlettebbek Nyugaton, ezt nagyon jól tudom. De azért van egy pár dolog, amiben mi is vagyunk olyan szinten, mint ők vagy esetleg egy kicsit fejlettebbek is. És ha vannak ilyen dolgok – márpedig vannak –, akkor biztos, hogy ez: a kultúra illetve ezen belül a művelődés vagy a közművelődés. Arról a hallatlan sokszínű tevékenységről van szó, ami a Kárpát-medencén belül történik, zajlik.

Harcza Lajos (Budakalász polgármestere):

Hölgyeim és uraim! Nagy szeretettel köszöntöm Önöket

itt, Budakalászon!

Nagyon örülök, hogy erre a civil fórumra itt Budakalászon került sor. Különös tekintettel arra, hogy 1985-ben, 15 évvel ezelőtt, én magam is úgy gondoltam, hogy Budakalásznak szüksége lenne egy *lokálpatrióta egyesületre*. Ez a szervezet 1986 februárjában meg is alakult, és 1992-ig ennek az egyesületnek az elnöke voltam. Szerveztük a helyi kulturális eseményeket is, a majálisokat, a szüreti mulatságokat, jótékonyági koncerteket. És azt is mondhatom, hogy ezen kívül még *több civil szervezet kezdeményezői* is voltunk, amik azóta már önállóan működnek. Én magam nagyon *hiszek* a civil szervezetekben, ma is sok egyesület tagja vagyok.

1992 óta polgármesterként igyekszem községemet, falumat, szülőfalumat *szolgálni*. Ez viszont alkalmat kínált arra, hogy egy *másik nézőpontból* is megismerjem a világot. Mert legalább két oldala van a dolgoknak. Habermas úgy fogalmazta meg, hogy a dolgoknak van egy „rendszer” része és egy „életvilág” része, és ennek a kettőnek alapvetően *egyensúlyban* kell(ene) lennie.

Ezt annak apropóján hoztam most ide, hogy Önöknek, mint civil szervezetek vezetőinek mindig *figyelemmel kell lennie* a „rendszer”-részre, a társadalmi rendszerre, ahol a politika és a gazdaság biztosíthatja az „életvilágnak” a feltételeket. A mai magyar társadalomban az életvilág sok esetben nem igazán akar tekintettel lenni a rendszerre. Ez azért rossz, mert ha a gazdaság nem fejlődik, akkor nem fejlődik az „életvilág”, nem fejlődik a civil társadalom.

Ajánlasként két dologra szeretném felhívni az Önök figyelmét. Az egyik az, ami nekem hitem: a *lokálpatriotizmus*. Mindenki a *saját helyén*. Nagyon-nagyon lényegesnek és fontosnak tartom. A másik pedig az, hogy ennek a *rendszernek és az életvilágnak az egyensúlyát* Önök is *segítsék* az életvilág rész oldaláról.

dr. Szabó Tibor (Határon Túli Magyarok Hivatalának elnöke):

A mostani napokban, amikor sokszor szóba kerül a millennium, az államalapítás évfordulója, érdekes – s talán egy kicsit profán – *analógiát* is megfogalmazhatunk az ezer évvel ezelőtti állapot és a jelen helyzet közötti *hasonlóságként*. Ezer évvel ezelőtt, amikor a magyar állam szervezése történt, bizonyos értelemben az akkori magyar nemzet ugyanúgy nem volt egységes – törzsi határok, törzsi szerveződések által *megosztott volt* –, mint ahogy most sem *egységes* politikai és államszervezési értelemben. Akkor a különböző rokon törzseket kellett egyesíteni, most pedig az a feladat hárul ránk, hogy a Kárpát-medencében, különböző államok területén és a nagyvilágban szétszórva élő, magukat magyarnak valló testvéreinket, nemzetársainkat miként tudjuk egyesíteni, úgy, hogy az a *kor követelményeinek* megfelelően.

Szent István az akkori kor kihívására megadta a választ a *keresztény állam* létrehozásával. Vajon mi, az egyesülő Európa keretében, meg tudjuk-e adni a választ a szétszakított nemzettestek egyesülésére? Nos, én úgy gondolom, hogy van mód erre, és a kormány programjában erre vonatkozóan vannak elképzelések. Az elmúlt tíz évben sok olyan lépés történt, amely a *békés, határmódosítás nélküli nemzetegyesítés* útján fontosnak tekinthető. Most érkezünk el egy olyan *fordulópont*hoz, amikor arra is van mód, hogy ennek az egységesülő nemzetnek egyfajta keretet, hátteret, ha úgy tetszik, valamiféle szerződéses rendszert is tudjunk adni.

Az elmúlt évben megalakult a Magyar Állandó Értekezlet,

amely Trianon óta az első olyan szervezet, amely hivatalos formában és hivatalos szervezeti keretek között *egyeztetési fórumként* működik, és amelynek megalakulását a Magyar Országgyűlés is tudomásul vette és üdvözölte. Ez az a fórum, ahol a határon túli érdekképviselői szervezetek, a magyarországi politikai pártok és a mindenkori magyar kormány egyenlő partnerként tud tárgyaló asztalhoz ülni, a nemzet problémáiról, kihívásairól és lehetőségeiről eszmecsere-t folytatni. A Magyar Állandó Értekezletnek megvan az a *jogosítványa*, hogy a mindenkori magyar parlamentnek és kormánynak *javaslatokat* tegyen.

Ezzel tehát megtörtént az *első lépés*, amely megadja a magyar–magyar együttműködés szervezeti formáját, szervezeti keretét. Azt hiszem, az Önök számára nem mondom újdonságot akkor, amikor arra utalok, hogy ez a keret – mármint a Magyar Állandó Értekezlet létrehozása – inkább *következmény*. Annak a civil társadalomban kialakult szerves kapcsolati rendszernek a következménye, amely már korábban is létezett, amelyre építeni lehet a jövőben is. Az Önök szervezetei és a magyarországi szervezetek – beleértve az egyházakat is – jelentik azokat a természetes, szerves *kapcsolódási pontokat*, amelyek az *egységes nemzet* kialakításának a *pillérei*. Hiszen nem lehet egységesüléstről beszélni úgy, hogy annak az alapjairól elfeledkezünk. Aligha lehet kormányfeladatként, kormányhatározatokkal, parlamenti határozattal létrehozni, visszaállítani az *egységet*, ha az nem létezne a *lelkekben*, nem fogalmazódna meg a társadalomban.

Én azt hiszem, hogy ennek az egységnek a helyreállításában, a *civil szervezeteknek* van kiemelkedő szerepük, lehetőségek és feladatuk. Önök már eddig is *éltek ezzel a lehetőséggel*, különösen a '90-es évek eleje óta, de többen már előtte is. Önök között is sokan ülnek itt olyanok, akik vállalták a *küldetést*, s a kihívásokkal szembe tudtak nézni abban az időben is, amikor ennek még nem volt kormányzati vagy európai támogatottsága. Léteznek tehát azok a szerves kapcsolati *csírák*, amelyre most a kormány, a parlament építeni tud. Akkor is erre épített, amikor a Magyar Állandó Értekezletet létrehozta.

Én azt hiszem, hogy a Magyar Állandó Értekezlet megalakulása egy lépés ezen az úton. Ennek keretében elkezdődött egy olyan *szakmai munka* is, amely hosszabb távon és áttételeken keresztül visszahathat, és vissza is kell, hogy hasson a civil társadalom kapcsolatépítésére. A Magyar Állandó Értekezlet hat szakmai bizottságot működtet. Ezek közül az egyik a *kultúra*, a másik az *oktatás kérdéseivel* foglalkozik, *további négy bizottság* a gazdasági, az egészségügyi és más területeket fog át. Ezekben a szakmai bizottságokban az elmúlt fél évben sok olyan javaslat fogalmazódott meg, amelyek tulajdonképpen egy irányba mutatnak.

Ez az irány pedig az, hogy valamilyen módon törvényi keretek között, *törvényi szabályozás* és törvényi fölhatalmazás *által* is *rendezni* kell a határon túli magyarság, mint egyének közössége és Magyarország kapcsolatát. Ez az a bizonyos „*kedvezmény-törvény*”, amiről az utóbbi hónapokban sokat hallhatunk. Ezzel kapcsolatban olykor nem volt világos a tájékoztatás, amiből félreértés is adódhatott. A készülő „*kedvezmény-törvény*” lényegi eleme az, hogy olyan módon rendezze a határon túli magyarok és Magyarország kapcsolatát, hogy az a *szülőföldön való maradási* segítse elő. Méghozzá a szülőföldön, *közösségként, magyar közösségként* való megmaradást.

Azt hiszem, hogy bevezetőként ennyi elég is szándékainkról. Most azt tartanám jónak – ahogy ez a normális civil tár-

sadalomban szokás –, hogy beszélgesünk egymással.

*

A Fórum résztvevői Felhívás elfogadásával zárták a tanácskozást. A Felhívást a résztvevők aláírták, és annak magyarországi sorsát a szervezőkre bízta.

KÁRPÁT-MEDENCEI KISEBBSÉGI MAGYAR KÖZMŰVELŐDÉSI CIVIL SZERVEZETEK FÓRUMÁNAK FELHÍVÁSA

A budakalászi millenniumi fórumon résztvevő szlovákiai, ukrainai, horvátországi, romániai és jugoszláviai közművelődési civil szervezetek képviselői, a három napos közös tanácskozás eredményeként a következő felhívást teszik közzé:

1. Szükségesnek tartjuk a magyarságtudat megőrzését, fejlesztését, a nemzeti önzonosság megerősítését:

a) történelmi örökségünk – nemzeti történelmünk, irodalmunk műemlékeink, népi hagyományaink – megismerését, megőrzését, ápolását,

b) a magyarságtudat szellemének ápolását a családokban,

oktatásban, az egyházi intézményekben, a vállalkozói szférában,

c) az anyanyelv tudatos megőrzését és használatát.

2. Szükségesnek tartjuk a magyarság állandó képzését népfőiskolák, teleházak, magyar házak létesítésével, tanfolyamok, táborok, előadások szervezésével, az ifjúság bevonásával.

3. Szükségesnek tartjuk információs központok létrehozását civil szervezetek kapcsolattartásának érdekében.

4. Fontosnak tartjuk, függetlenségünk megőrzése mellett, a civil szervezetek tevékenységének politikai és társadalmi fórumok előtti támogatását.

5. Rendkívül fontosnak tartjuk a civil szervezetek gazdasági függetlenségének megteremtését, folyamatos pályázattal, saját gazdasági tevékenység létrehozásával, valamint a mecenatúra és más anyagi források kiaknázásával.

6. Javasoljuk a Kárpát-medencei Közművelődési Civil Szervezetek Fórumának évenkénti összehívását.

7. Kérjük az írott és elektronikus sajtó állandó támogatását céljaink, törekvéseink megvalósításának érdekében.

Budakalász, 2000. 06. 03.

